

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ ДО ACQUIS ЄС

Ірина ЧЕРНИЧЕНКО

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Штучний інтелект (ШІ) як складова сучасних інформаційних технологій активно інтегрується у правову сферу та систему правосуддя. Водночас стрімкий розвиток штучного інтелекту суттєво випереджає впровадження правового регулювання.

Питанню правового регулювання ШІ присвячено праці українських науковців, зокрема Барбашина С. Д.,¹ Борщевської О. М.,² Іващенко С. М.,³ Кожухара О. Г.,⁴ Куракіна О. М., Скрябіна О. М.,⁵ Олійника О. В.⁶ та інших. Однак, попри значний науковий інтерес до проблематики правового забезпечення використання штучного інтелекту, окремі питання нормативно-правового характеру залишаються недостатньо дослідженими. У зв'язку з цим основною метою дослідження є аналіз чинного законодавства України у сфері використання штучного інтелекту в системі правосуддя з урахуванням євроінтеграційного курсу України та визначення напрямів його подальшої гармонізації з правом Європейського Союзу.

Вперше на нормативному рівні в Україні визначення поняття «штучний інтелект» було закріплено 2 грудня 2020 року в Концепції розвитку штучного інтелекту. Зазначений документ окреслює мету,

¹ Барбашин, С. Д. (2023). Штучний інтелект: проблеми та перспективи правового регулювання в Україні та ЄС. *Юридична практика*. <https://pravo.ua/shtuchnyi-intelekt-problemy-ta-perspektivy-pravovoho-rehulivannia-v-ukraini-ta-ies>

² Борщевська, О. М., & Заснов, І. О. (2023). Правові підстави та перспективи використання штучного інтелекту в судочинстві України. *Правова держава*. № 50. С. 106-119.

³ Іващенко, С. М. (2025). Правові засади регулювання штучного інтелекту в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Адміністративне право і процес*. № 2. С. 24-32.

⁴ Кожухар, О. Г. (2024). Правове регулювання систем штучного інтелекту в ЄС: передумови, сучасний стан та перспективи. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. Том 13. С. 65-73.

⁵ Куракін, О. М., & Скрябін, О. М. (2023). Особливості правового регулювання використання штучного інтелекту в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. Вип. 36. С. 36-42.

⁶ Олійник, О. В. (2025). Правове регулювання штучного інтелекту в Україні: виклики та перспективи. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. № 6. С. 1-11.

принципи та основні завдання державної політики у цій сфері, а також визначає пріоритетні напрями її реалізації. Зокрема, правосуддя віднесено до одного з пріоритетних напрямів, у межах яких передбачається впровадження та розвиток технологій штучного інтелекту.

Для досягнення визначеної Концепцією мети у сфері правосуддя передбачено виконання низки взаємопов'язаних завдань. Насамперед ідеться про подальший розвиток уже функціонуючих цифрових інструментів судової системи, зокрема Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, підсистеми «Електронний суд», Єдиного реєстру досудових розслідувань та інших інформаційних ресурсів. Водночас планується впровадження консультативних програм на основі технологій штучного інтелекту, здатних забезпечити доступ до юридичних консультацій широким верствам населення, визначення необхідних заходів ресоціалізації засуджених шляхом аналізу наявних даних із використанням технологій ШІ, а також навіть винесення судових рішень у справах незначної складності (за взаємною згодою сторін) на основі результатів аналізу стану дотримання законодавства та судової практики, здійсненого з використанням технологій штучного інтелекту.⁷

Одним із завдань, задекларованих у Концепції, є приведення законодавства України у відповідність до керівних принципів, установлених Радою Європи, щодо розроблення та використання технологій штучного інтелекту, а також його гармонізація з європейським законодавством і опрацювання питання необхідності врегулювання суспільних відносин у сфері розвитку штучного інтелекту на законодавчому рівні.

Україна як асоційована держава приєдналася до програми «Цифрова Європа», ратифікувавши Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021-2027),⁸ що передбачає участь у проєктах розвитку штучного інтелекту та гармонізацію відповідних правил.

Міністерством цифрової трансформації України розроблено Білу книгу з регулювання ШІ,⁹ у якій визначено, що на шляху до впровадження обов'язкового регулювання у сфері штучного інтелекту

⁷ Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020, 2 грудня). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1556-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

⁸ Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу «Цифрова Європа» (2021-2027). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-22#n2

⁹ Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. <https://storage.thedigital.gov.ua/files/a/ba/d5da75c2613e331bb89258f950adcbac.pdf>

необхідно пройти підготовчий етап, який передбачає розроблення позазаконодавчих інструментів. Такі інструменти мають сприяти адаптації профільного бізнесу та інших заінтересованих сторін до майбутніх регуляторних вимог. Наступним кроком має стати етап розроблення та прийняття закону – аналога Регламенту ЄС про штучний інтелект, який встановлюватиме обов'язкові правила використання систем штучного інтелекту відповідно до європейських стандартів.

Про необхідність прийняття окремого закону про штучний інтелект, а також відповідних постанов органів виконавчої влади, підзаконних актів та інструкцій ідеться також у «Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні (2022-2030)».¹⁰ Одним із планів заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки є розроблення Міністерством цифрової трансформації України та подання Кабінетові Міністрів України законопроекту щодо правового врегулювання у сфері розвитку штучного інтелекту та забезпечення прийняття міжнародних стандартів як національних. Реалізацію цього заходу заплановано на IV квартал 2026 року.¹¹

Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки¹² передбачено здійснення консолідованої поетапної цифрової трансформації органів правопорядку та прокуратури, зокрема широке використання під час здійснення досудового розслідування, а також для обробки даних та аналітичної діяльності органів правопорядку та прокуратури штучного інтелекту та інших інноваційних рішень. Що стосується сфери правосуддя, то використання суддею технологій штучного інтелекту допускається за умови, що це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства (стаття 16 Кодексу суддівської етики).¹³

Одним із документів рекомендаційного характеру, що належить до категорії soft law, є Поради з відповідального використання ШІ

¹⁰ Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні. (2023). А. І. Шевченко (Ред.). С. 70. https://jai.in.ua/archive/2023/ai_mono.pdf

¹¹ План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки. (2025, 9 травня). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 457-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-%D1%80#Text>

¹² Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки. (2023, 11 травня). Указ Президента України № 273/2023. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023?find=1&text=%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87#w1_1

¹³ Кодекс суддівської етики. (2024, 18 вересня). Рішення XX чергового з'їзду суддів України. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-24#Text>

публічними службовцями.¹⁴ Зазначені поради поширюються і на працівників апаратів судів як державних службовців, формуючи базові принципи безпечного та етичного використання штучного інтелекту.

Водночас безпосередньо суддям, адвокатам і юридичним консультантам адресовані Рекомендації з відповідального використання ШІ для правників,¹⁵ які визначають ключові принципи застосування систем штучного інтелекту, зокрема: законність, прозорість і зрозумілість, добросовісність та достовірність, недискримінацію, конфіденційність і захист даних, фаховий людський контроль, відповідальність тощо. Рекомендації передбачають можливість використання ШІ для створення документів, аналізу великих масивів даних, автоматизації робочих процесів, прогнозування судових рішень, узагальнення судової практики, здійснення контролю та виявлення технічних помилок у документах, зокрема орфографічних, граматичних і стилістичних, а також для перевірки документів на відповідність чинному законодавству, виявлення застарілих або нечинних норм і відстеження змін у законодавстві.

Як приклад інституційної імплементації європейських підходів до регулювання штучного інтелекту важливе значення має Положення про використання технологій штучного інтелекту працівниками Апарату Верховного Суду від 8 грудня 2025 року № 117. Прийняття цього документа демонструє поступове наближення України до європейських стандартів регулювання ШІ, що проявляється у впровадженні ризик-орієнтованого підходу та формуванні інституційних механізмів контролю за використанням відповідних технологій. Водночас штучний інтелект розглядається виключно як допоміжний інструмент, який не може замінити професійну діяльність працівника, зокрема його критичне мислення, фахове судження, правову кваліфікацію та прийняття остаточного рішення).¹⁶

Отже, станом на сьогодні Україна перебуває на початковому етапі формування комплексного правового регулювання штучного інтелекту. Наявні концепції, плани заходів, стратегії та рекомендації заклали підґрунтя для майбутнього правового врегулювання ШІ в Україні.

¹⁴ Поради з відповідального використання штучного інтелекту публічними службовцями. (2025, березень). Міністерство цифрової трансформації України, Національне агентство України з питань державної служби, Вища школа публічного управління. <https://storage.thedigital.gov.ua/files/f/bf/a9595e0ddcd238ab2b3602909107aabf9.pdf>

¹⁵ Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників. (2025, липень). Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство юстиції України. <https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf>

¹⁶ Положення про використання технологій штучного інтелекту працівниками Апарату Верховного Суду. (2025, 8 грудня). Наказ керівника Апарату Верховного Суду № 117. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/rizne/Polozhennya_SHI.pdf

Інтеграція штучного інтелекту в судочинство вже частково можлива як з технічної, так і з нормативно-правової точки зору. Насамперед ідеться про його використання як додаткового допоміжного інструменту, який суддя може застосовувати у процесі здійснення професійної діяльності. Для повноцінної інтеграції необхідно виконати кілька завдань, серед яких найважливішим є прийняття закону про штучний інтелект, що комплексно регулюватиме правовідносини у цій сфері. У майбутньому законі необхідно сформулювати понятійний апарат, визначити завдання, принципи функціонування та повноваження державних органів у сфері використання ШІ, права й обов'язки всіх учасників життєвого циклу ШІ-систем, окреслити сфери, у яких використання відповідних технологій є неприпустимим, а також передбачити механізми державного нагляду, порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства та визначити відповідальність за рішення, ухвалені із застосуванням ШІ.

Використання штучного інтелекту в суспільстві зростає, відповідно зростають і потенційні ризики. Наразі відсутні спеціалізований орган і процедура сертифікації та контролю систем ШІ перед їх упровадженням. Проблемним залишається й забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних у разі використання ШІ.

Україна, отримавши статус держави-кандидата на вступ до ЄС, зобов'язана гармонізувати значну частину свого законодавства з європейським та враховувати підхід Європейського Союзу до регулювання цієї сфери. Український закон про ШІ та відповідні етичні норми, найімовірніше, будуть максимально узгоджені з положеннями Регламенту ЄС про штучний інтелект¹⁷ та Етичної хартії щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їх середовищі.¹⁸ Очевидно, що для ефективного регулювання штучного інтелекту в Україні необхідний всебічний, комплексний підхід. Обов'язковим є врахування національних особливостей, етичних та технічних аспектів, що дасть змогу створити сучасну систему правового регулювання ШІ, спрямовану на технологічний розвиток, стимулювання інновацій у воєнний і післявоєнний періоди та забезпечення прав громадян.

¹⁷ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>

¹⁸ European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment (2018, 3-4 December). Council of Europe. <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>